

GRÖNYTEFAKTOR - KÄRT BARN HAR SAMMA NAMN MEN MÅNGA OLIKA RESULTAT

2019-10-04

Av: Ekologigruppen

Allt fler städer i Sverige och världen använder sig av modeller för grönytefaktor (GYF) som ett verktyg för grön, hållbar stadsutveckling. Som ingenjör i botten förstår jag lockelsen i siffror och beräkningar. Det känns tryggt. Som planerare vet jag att verkligheten aldrig är enkel, att intressen och värden inte kan mätas så lätt och att idéer om vad som faktiskt är en hållbar stad ständigt utvecklas. När vi slänger oss med GYF hit och GYF dit är det viktigt att vi reflekterar över vilka modeller vi använder. Bara för att kärt barn har samma namn kan resultatet betyda väldigt olika saker, skriver Hélène Littke, miljö- och samhällsplanerare.

Att planera med grönytefaktor

Grönytefaktor, ofta förkortat GYF, är ett planeringsverktyg som används för att säkerställa att en viss mängd grönska bevaras eller tillskapas. Oftast inom kvartersmark, men det finns även modeller för allmän platsmark. Verktuget togs fram i Berlin på 1990-talet och kallades då Biotopflächenfaktor, ungefär biotopytefaktor. Till Sverige kom GYF i samband med boställningen Bo01 i Malmö.

Grönytefaktor (GYF) är kvoten mellan den "eko-effektiva" ytan och hela kvarterets/områdets yta. Illustration: Ekologigruppen

I grunden består GYF av en modell och ett beräkningsverktyg (oftast i excel) som beräknar mängden grönska inom ett kvarter i relation till kvarterets storlek. Genom att jämföra den "gröna" eller "ekoeffektiva" ytan med den "icke-gröna" bebyggda ytan får man fram en kvot – och vips så har vi ett resultat! En siffra som går att koppla till riktvärden och gränsvärden å la parkeringsnorm, bullerförordning eller dimensionerande fördröjningskapacitet. Det låter vetenskapligt och lätt att jämföra. Problemet är bara att modellerna som används skiljer sig åt.

Vanligtvis när vi ska beräkna den gröna eller ekoeffektiva ytan mäter vi in kvm gräsmatta, planteringar, vattenytor m.fl. och multiplicerar dem med ett bestämt värde. Tanken är att ytor med en hög ekologisk funktion har ett högt värde. Grönska som har haft lång tid att etablera sig ses som mer värdefull än nyplanterad. Äldre träd är mer värda än unga träd. Den uppmärksamma vill påpeka här att träd inte har en yta – det löser modellen med att ge den en schablonyta som multipliceras med det givna värdet. Sen kan vi ge tilläggsponing till punktåtgärder som fågelholkar, faunadepåer m.m. Är en perennplantering anpassad med arter som ger mycket nektar? I så fall kan den få extrapöng som fjärilsrabatt. När alla ytor och faktorer är identifierade fylls de in i beräkningsverktyget.

Idag finns ett stort antal verktyg i Sverige med liknande uppbyggnad, men värderingarna av olika ytor och faktorer

varierar. Hur man avgränsar och definierar ytor likaså. Internationellt har vi en ännu större variation för vad en grönytefaktor kan vara. I Seattle liknar den en checklista, i Southhampton är den obligatorisk för en eller flera bostäder större än 500 kvm men saknar miniminivå. Där ska den ses som ett pedagogiskt diskussionsverktyg snarare än en tvingande norm. I majoriteten av modellerna kan en yta få fler poäng ju mer multifunktionell den är, men inte i Berlin – grönytefaktorernas huvudstad.

Excel-ark för att beräkna grönytefaktor för ett visst kvarter. Exempel från Sundbybergs GYF-modell

Samma gårdar får olika resultat i olika modeller

På uppdrag av Örebro kommun var jag med i ett jättespännande projekt nu i våras. Vi räknade på åtta olika befintliga gårdar med tre olika GYF-modeller som underlag för att se vilken typ av modell som kan passa i Örebro.

Tillsammans med kommunen valde vi ut olika typer av gårdar: nybyggda och äldre kvarter, med parkering i garage eller parkering i marknivå. Vi tog fram planer, illustrationer, ortofoton och gjorde fältbesök för att få fatt på all data vi behövde till beräkningarna. Stamomkretsar mättes och artbestämningar av träd och planteringar gjordes.

För beräkningarna valde vi Sundbybergs GYF från 2017 som är en utveckling av Stockholm stads modell för Norra Djurgårdsstaden, Miljöbyggprogram SYD:s GYF är en vidareutveckling av Bo01s modell och GYF för Näsängen i Österåker som togs fram 2016 i samband med ett hållbarhetsprogram. Gemensamt för de tre GYF-modellerna är fokus på mångfunktionalitet och ekosystemtjänster och att de avgränsas av kvarterets storlek.

Så fort vi började räkna blev skillnaderna mellan modellerna tydliga. Kvarteret Lagerbladet med en mycket stor andel hårdgjort, några få sittplatser och få träd hade inte överraskande en låg GYF. Men för kvarteret Svinahedern med flera växthus, bärplanteringar, pergola, plats för odling, holkar, bärande träd och buskar, nektargivande växtval och inga (!) hårdgjorda ytor (parkering på gräsarmering) var skillnaderna desto större. De tilläggs-poäng som just fokuserat på rekreation och biologisk mångfald liksom öppen dagvattenhantering som Sundbybergs modell gav ett högt värde. Miljöbyggprogram SYD å andra sidan, som har ett större fokus på "grönyta" kontra "gråyta", fick ett lägre värde.

Olika GYF-modeller ger olika resultat. Exempel på två bostadsgårdar i Örebro där GYF beräknades enligt tre olika modeller.

Många gröna verktyg behövs – och GYF är ett av dem

Trots att siffror är kul (tycker jag i alla fall) måste vi alltid ta dom med en nypa salt. Kvantitativa metoder är inte mer sanna än kvalitativa. Ett riktvärde, miniminivå eller fördröjningskoefficient kan vara baserat på tonvis av forskning, men den är beslutad av människor. Därför får vi inte bli siffrans slav utan metodens härskare. Vi kan skapa de grönytefaktorsmodeller vi vill ha och behöver! Är dagvatteninfiltrationen den viktigaste frågan i ett område? Lyft faktorn genomsläpplig i din GYF! Är vintern ofta snörik, lång och kall? Då kanske mikroklimat och årstidsanpassningar borde prioriteras.

Genom att använda grönytefaktor kan man tydliggöra ambitioner för grönska på kvartersmark (eller allmän platsmark),

vilket ökar tydligheten för både planerare och byggaktörer. Det skapar också möjligheter att tillsammans med fastighetsägare och byggaktörer redan i ett tidigt skede samordna arbetet för att skapa höga värden vad gäller dagvattenhantering, ekosystem, rekreation och boendemiljö.

Vilken modell är bäst? Det är omöjligt att svara på. Vi måste ständigt utveckla våra metoder, och anpassa dem efter de behov som finns. Ett verktyg är alltid bara ett verktyg och inte ett mål i sig.

Text: Hélène Littke, miljö- och samhällsplanerare, Ekologigruppen